

Список використаних джерел:

1. Пастернак-Таранушенко Г. Економічна безпека держави. Статика процесу забезпечення / Г. Пастернак-Таранушенко ; за ред. Б. Кравченка. – К. : Кондор, 2002. – 302 с.
2. Экономическая безопасность: оценки, проблемы, способы обеспечения / [А. Архипов, А. Городецкий, Б. Михайлов] // Вопросы экономики. – 1994. – № 12. – С. 42–50.
3. Моисеенко Е. Региональная экономическая безопасность: теория, методология, моделирование : [монография] / Е. Моисеенко. – Мн. : Академия управления при Президенте Республики Беларусь, 2003. – 331 с.
4. Белов О. Економічна безпека України: пріоритети та механізми забезпечення / О. Белов [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.niss.gov.ua/book/belov/6.html.
5. Тимошенко О. Система економічної безпеки національної економіки та комплексний механізм її забезпечення / О. Тимошенко // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. – 2016. – № 18. – С. 56–61.
6. Предборський В. Економічна безпека держави : [монографія] / В. Предборський. – К. : Кондор, 2005. – 391 с.
7. Економічна безпека держави: сутність та напрями формування : [монографія] / [Л. Шевченко, О. Гриценко, С. Макуха та ін.]; за ред. Л. Шевченко. – Х. : Право, 2009. – 312 с.
8. Экономическая и национальная безопасность : [учеб.] / под ред. Е. Олейникова. – М. : Экзамен, 2004. – 768 с.

Аннотация. Статья посвящена определению экономической сущности понятия экономической безопасности национальной экономики. Рассмотрены разнообразные подходы к пониманию особенностей экономической безопасности национальной экономики. Определены основные принципы обеспечения экономической безопасности Украины. Охарактеризованы важнейшие угрозы экономической безопасности Украины. Сделан вывод относительно разработки единственного стратегического подхода к регулированию экономической безопасности национальной экономики Украины.

Ключевые слова: экономическая безопасность, национальная экономика, принципы обеспечения экономической безопасности, угрозы экономической безопасности, стратегия национальной безопасности.

Summary. The article is devoted to determination of economic essence of concept of economic security of national economy. The various going is considered near understanding of features of economic security of national economy. Basic principles of providing of economic security of Ukraine are defined. Major threats to economic security of Ukraine are described. Drawn conclusion in relation to development of the only strategic way of adjusting of economic security of national economy of Ukraine.

Key words: economic security, national economy, principles of providing of economic security, threats to economic security, strategy of national safety.

УДК 351.863:339.9

Носирєв О. О.

кандидат географічних наук, доцент кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності та фінансів Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»

Nosyriev O. O.

*PhD, Associate Professor
Department of International Business and Finance
National Technical University
“Kharkiv Polytechnical Institute”*

ВПЛИВ ЗОВНІШНІХ ФАКТОРІВ НА ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

THE INFLUENCE OF EXTERNAL FACTORS ON THE FINANCIAL RESULTS OF THE ENTERPRISES ENGINEERING UKRAINE

Анотация. У статті розглянуто науково-методичні підходи до формування механізмів регулювання впливу зовнішніх факторів на фінансові результати підприємств машинобудівного комплексу з позицій проактивного управління. Досліджено тенденції розвитку машинобудування України, наведено основні показники стану галузі. Окреслено місце машинобудування у промисловості України та роль у процесах сталого розвитку. Виявлено основні проблеми цієї галузі та окреслено негативні наслідки впливу екзогенних факторів на діяльність машинобудівних підприємств. Запропоновано основні напрями розвитку машинобудівного комплексу України в контексті інтенсифікації державної промислової політики.

Ключові слова: промисловість, машинобудування, зовнішні фактори, фінансові результати, сталий розвиток, промислова політика.

Постановка проблеми. Реалізація інноваційної моделі розвитку України передбачає необхідність ефективного використання різних форм інтеграції у глобальний ринок вітчизняних машинобудівних підприємств. Нагромаджений людський капітал, науково-виробничий потенціал дають підстави говорити про доцільність й можливість експорту високотехнологічної промислової продукції, якою є продукція машинобудування. Під час формування стратегії розвитку зовнішньоекономічної діяльності необхідно враховувати рівень впливу окремих факторів. Мінімізація дестабілізаторів і врахування позитивних чинників на перших етапах стратегічного планування дадуть змогу здійснити заходи щодо підвищення ефективності зовнішньоекономічної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями розвитку зовнішньоекономічної діяльності підприємства та особливостями її стратегічного планування займалися такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як, зокрема, О. Мельник, А. Амоша, Ю. Залознова, Ю. Кіндзерський, М. Кизим, В. Хаустова, В. Гриньова, Ю. Макогон, Л. Ліпич, Г. Антоненко, М. Рахман, Ю. Барташевська, Ю. Продіус, Т. Василюк, К. Земцова, Х. Мандзіновська, Ю. Козак, А. Мокій, В. Новицький, Л. Стровський, І. Фамінський, Т. Циганкова, О. Чугай, І. Школа. З аналізу наукових джерел можна зробити висновок, що досі не висвітлено повною мірою питання впливу зовнішніх факторів на фінансові результати підприємств машинобудування у сучасних умовах господарювання. Науковці, звичайно, теоретично окреслюють зовнішні фактори впливу, але ступінь цього впливу та можливі заходи проактивного реагування залишаються не чітко визначеними. Окрім того, у науковій літературі чітко не виокремлюється вплив екзогенних (зовнішніх) факторів, які є наслідком військових дій (розрив кооперації, знищення інфраструктури тощо).

Метою статті є поглиблення теоретичних підходів до регулювання впливу зовнішніх факторів на фінансові результати підприємств машинобудівного комплексу з позицій проактивного управління.

Виклад основного матеріалу. Внесок сектору промисловості до валового внутрішнього продукту (ВВП) України скорочувався протягом останніх 9 років. У 2006 році промисловість формувала 28% валової доданої вартості, тоді як у 2013 та 2014 роках – 20%. Падіння частки промисловості у період з 2006 по 2014 роки склало близько 8 п.п., тоді як у країнах ЄС частка промисловості у ВВП за останні 9 років майже не змінилася та залишилася на рівні 19–20% (рис. 1). В умовах ринкових відносин, що характеризуються високим рівнем невизначеності, мінливим зовнішнім середовищем, внутрішнє середовище кожного підприємства формується під впливом змінних компонент зовнішнього середовища, що здійснюють без-

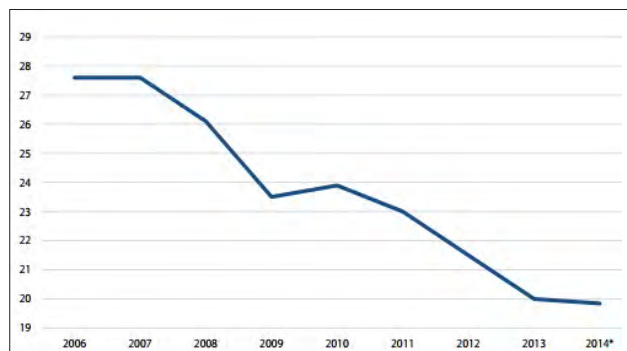

Рис. 1. Співвідношення промислового сектору до ВВП, 2006–2014 роки, % (за даними Держкомстату України)

посередній та опосередкований вплив на всі процеси, що відбуваються на підприємстві.

Наслідками зміни сфер та способів державного регулювання діяльності промислових підприємств є значне посилення впливу зовнішнього середовища, перетворення його у головний фактор, що обумовлює стратегію та ділову політику підприємства.

До чинників зовнішнього середовища, що мають вплив на ефективність функціонування машинобудівного підприємства, належать ті, на які підприємство не може впливати самостійно, якими не управляє. Вони впливають на діяльність підприємства прямо або опосередковано. Під впливом зовнішнього середовища змінюється ціль діяльності, виробнича база, управління підприємством, організація виробництва, праці і управління, відбуваються основні процеси, що забезпечують розширене відтворення капіталу (інноваційні, інвестиційні), формуються ринкові позиції підприємства.

Взаємодію системи управління промисловими підприємствами України із зовнішнім середовищем на сучасному етапі можна охарактеризувати як складну та невизначену, що обумовлено:

- складністю та нестійкістю власне зовнішнього середовища;
- відсутністю цілісного підходу до діагностики стану зовнішнього середовища;
- відсутністю чіткого уявлення про сильні та слабкі боки кожного підприємства;
- відсутністю адаптаційних механізмів впровадження зарубіжного досвіду управління підприємствами [1].

Порівняння структурних змін валової доданої вартості для України та країн – нових членів ЄС – за останні роки (рис. 2) вказує на те, що для України падіння частки промисловості у ВВП є більш вираженим та навряд чи пояснюється виключно об'єктивними структурними змінами.

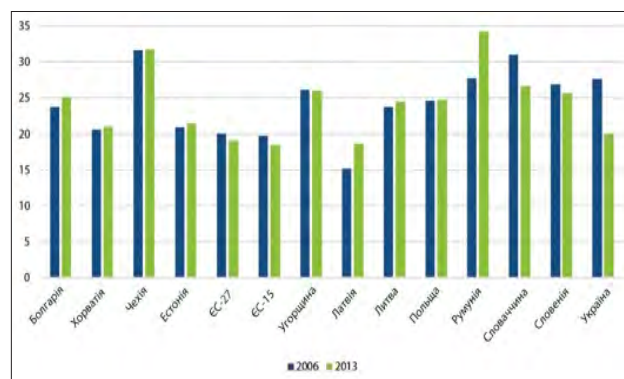

Рис. 2. Промисловість до ВВП у країнах Європейського Союзу, 2006 та 2013 роки, % (за даними EuroStat та Держкомстату України)

Значний рівень недоінвестованості залишається головним стримуючим фактором промисловості. Так, у 2013 році інвестиції в основний капітал склали 17% ВВП (ДССУ), тоді як для країн, що розвиваються, цей показник зазвичай є вищим (Китай – 47%, Корея – 30%, Індія – 30%, Чехія – 25%, Естонія – 27%, Азербайджан – 25%, Молдова – 23%, Румунія – 23%; 2013 рік, Світовий банк).

Машинобудування – одна з провідних галузей промисловості України, яка, створюючи найактивнішу частину основних виробничих фондів – засоби праці, – значно впливає на темпи й напрями науково-технічного прогресу, а також на інші економічні показники в різних галузях народного господарства. Машинобудування є стратегічно

важливою високотехнологічною галуззю економіки України, яка здатна забезпечити для країни гідне місце в міжнародному розподілі праці й значно підвищити її конкурентоспроможність на світовому ринку. Отже, стратегія, що спрямована на розвиток експорту, є одним з првідних факторів функціонування вітчизняних машинобудівних підприємств в умовах активної інтеграції України до світового економічного простору. Це визначає необхідність розвитку зовнішньоекономічної діяльності як однієї з найважливіших сфер діяльності машинобудівних підприємств.

На розвиток зовнішньоекономічної діяльності машинобудівних підприємств України на сучасному етапі впливають такі об'єктивні чинники:

- нестабільність політико-економічного становища України, проблеми з визначенням стратегічних напрямів зовнішньоекономічної політики;
- військовий конфлікт на сході країни;
- командно-адміністративна система господарювання та відсутність фахових менеджерів;
- відсутність інноваційних розробок, надмірна енерго- та матеріаломісткість виробництва продукції, що призводить до низької ефективності та збитковості під час реалізації на зовнішніх ринках;
- несистемний характер зовнішньоекономічних операцій, відсутність сталих продаж та тривалих підрядних коопераційних зв'язків;
- економічна криза, коливання валютного курсу та критична нестача фінансово-інвестиційних ресурсів;
- незадовільна мотивація персоналу машинобудівних підприємств, зумовлена передусім низькою заробітною платою, яка навіть в Україні нижче за середню по промисловості, а також незадовільними умовами праці;
- брак уваги держави до розвитку високотехнологічних галузей промисловості та відсутність стратегії сталого розвитку [3].

Машинобудівний комплекс в Україні функціонує в край важких умовах через необхідність змінювати ринки збуту продукції у зв'язку із нинішньою політичною напруженістю. Це потребує врахування виваженого ризику щодо обмеження доступу до закордонного ринку збуту через політично вмотивовані рішення торговельних партнерів. З урахуванням цього постає необхідність проводити диверсифікацію експорту через обмеження продовжувати торговельні відносини, що, з одного боку, зменшить залежність від одного ринку, а тому і від ризиків, але призведе до збільшення витрат через перехід до нових стандартів виробництва продукції, адаптованої до вимог замовників. Тому гостро постає питання географічної диверсифікації структури експорту продукції машинобудування як складової частини економічної безпеки машинобудівного комплексу. Передусім важливості набуває здатність українських товаровиробників експортувати свою продукцію на ринок країн ЄС.

Головними чинниками зовнішнього середовища, що стримують розвиток фінансових результатів діяльності вітчизняних промислових підприємств, зокрема машинобудівних, є:

- наслідки світових фінансово-економічних кризових процесів;
- нестабільність політико-економічного стану України, проблеми з визначенням стратегічних напрямів зовнішньоекономічної політики;
- брак уваги держави до розвитку високотехнологічних галузей промисловості, зокрема наукоємних підгалузей машинобудування, що спричиняє нерациональну структуру експорту і малоперспективну модель міжнародної спеціалізації України.

Ефективне функціонування машинобудівної індустрії, питома вага якої є найбільшою в промисловому комплексі України, є першочерговим завданням національної економіки. Але, незважаючи на пріоритетність для держави цієї промисловості, немає жодної конкретної програми планування діяльності підприємств в умовах євроінтеграційного напрямку України. В більшості нормативно-правових актів, наукових досліджень описується стан промисловості, але відсутні конкретні пропозиції щодо його покращення щодо того, як доцільно підвищувати (або й формувати) конкурентоспроможність продукції. Держава визнає факт невідповідності вітчизняної промисловості світовим потребам, а вирішення питань подолання цієї невідповідності залишається об'єктом діяльності керівників кожного окремо взятого підприємства. В умовах трансформації вітчизняної економіки більшість машинобудівних підприємств не мала змоги вийти на світовий рівень якості. В таких умовах споживач намагається придбати якіснішу імпортовану продукцію, що негативно впливає на господарську діяльність вітчизняного виробника, позбавляючи його можливості поповнювати власні оборотні кошти, отримувати прибуток й здійснювати реструктуризацію власного виробництва [4]. Тому на даному етапі дуже важливим є проведення державою політики протекціонізму щодо вітчизняного машинобудування.

Машинобудівна промисловість потребує підтримки як держави, так і кредитних установ та різних інвесторів. Високі ставки оподаткування, недоліки та часта зміна законодавчої бази тільки погіршують цю ситуацію. Великі ризики вкладень через нестабільну загальну економічну та політичну ситуацію в країні насторожують потенційних закордонних інвесторів. Необхідно перш за все створити та впровадити ефективний механізм надання пільг машинобудівним підприємствам, що займаються інноваціями. Доступне середньо- та довготермінове кредитування зі знижкою для інноваційно-активних підприємств та можливість звільнення від оподаткування на частку прибутку, яка буде спрямована підприємством на інновації, дадуть змогу підвищити інноваційну активність у машинобудівному комплексі України.

Машинобудівне підприємство є відкритою системою, тому його діяльність залежить від зовнішнього середовища відносно поставок ресурсів, а також споживачів виробленої продукції. Підприємства повинні проактивно враховувати зміну умов цього середовища з метою виживання й забезпечення конкурентоспроможності виробництва. Машинобудівному підприємству потрібно враховувати зміни цін на сировину під час збування результатів своєї господарської діяльності. Становлення ринкової економіки об'єктивно зумовлює формування відносин між виробниками, постачальниками та споживачами товарів та послуг. Досягнення оптимальної інфраструктури, яка відповідає потребам і платоспроможному попиту господарюючих суб'єктів, здійснюється в рамках національного ринку. Недооцінка важливості своєчасної перебудови господарського механізму на рівні галузей і окремих машинобудівних підприємств згідно зі змінами факторів зовнішнього середовища викликає процеси нерівномірного розвитку економіки, породжує коливання обсягів виробництва і збуту, зумовлює виникнення значних спадів виробництва, що характеризує кризову ситуацію, і стало причиною банкрутства багатьох вітчизняних машинобудівних підприємств.

В умовах погіршення стану економіки уряд регулює систему податків, грошову масу, ставку відсотка за кредит, що впливає на можливість підприємства машинобудування щодо залучення додаткового капіталу. Рівень

зайнятості також побічно, але суттєво впливає на функціонування машинобудівного підприємства. Зростає безробіття, що значно зменшує попит на продукцію машинобудування. Технічні і технологічні чинники мають тенденцію до постійних змін й водночас створюють додаткові можливості для підприємства у виготовленні і реалізації продукції, інформаційному забезпеченні і формуванні нових потреб. Соціальні чинники визначають специфічні постанови для підприємств у вигляді традицій і впливають на успішність їхньої діяльності з боку попиту традиційних споживачів. Політичні чинники визначають міру стабільності в суспільстві, від якої прямо залежить приток зарубіжних інвестицій для реструктуризації виробництва [5].

Одним з основних чинників, що гальмують розвиток міжнародної торгівлі продукцією машинобудівної промисловості, є значна моральна та фізична зношеність основної матеріально-технічної бази виробництва, повільні темпи оновлення основних засобів, неповне завантаження виробничих потужностей. Рівень матеріало- та енергоємності продукції, ступінь зносу основних виробничих засобів машинобудівних підприємств залишаються досить високими, що не дає змогу підвищити конкурентоспроможність продукції та знизити її собівартість. Для кардинальної зміни ситуації, що склалася у машинобудівній промисловості України, в економіці країни, владним органам слід докласти всі можливі зусилля щодо підвищення конкурентоспроможності національної продукції шляхом лобювання інтересів національних виробників та активного просування машинобудівної продукції на всі можливі світові ринки збуту.

Сучасне машинобудівне підприємство намагається реалізувати вже виготовлену продукцію, що міститься на складах, без нарощування темпів виробництва. Це є однією з основних причин зниження обсягів виробництва, реалізації продукції, і значення фінансових показників підприємств цієї галузі. Збут, тобто реалізація виготовленої продукції підприємствами машинобудівної промисловості, є однією з найважливіших проблем сучасної економіки України. Аналіз діяльності машинобудівних підприємств за 2008–2013 роки свідчить про збільшення обсягів реалізації продукції. Проте його частка в структурі промисловості коливається в межах 9,8–13,3%, коли у розвинених країнах цей показник становить 25–45%. Це є негативною тенденцією, що свідчить про занижене значення машинобудівної галузі в економіці країни [6].

Проблемами розвитку машинобудівної промисловості України є:

- нестабільна загальна економічна та політична ситуація в країні;
- значний моральний та фізичний знос наявної матеріально-технічної бази підприємств;
- висока частка збиткових підприємств, низька рентабельність їхньої діяльності;
- незначна частка (12,6%) машинобудівної продукції в структурі промисловості;
- значний відсоток працівників, які змушені працювати в невідповідних умовах;
- недостатня увага до використання маловідходних, ресурсозберігаючих технологій;
- використання фінансових ресурсів не на власні розробки, а на купівлю вже готових машин, обладнання та програмного забезпечення;
- основним джерелом фінансування інноваційного розвитку є власні кошти підприємств;

- високі ставки оподаткування, недоліки та часта зміна законодавчої бази України, високі ставки кредиту та недосконалість коротко- та довготермінового кредитування виробників та споживачів продукції машинобудування;

- невідповідність національної продукції вимогам світового ринку: низька якість, екологічні характеристики;

- низький рівень платоспроможного попиту на внутрішньому ринку;

- високі ризики вкладень, що впливають на зниження інвестиційної привабливості;

- зниження розміру прямих іноземних інвестицій у машинобудівну промисловість [6].

Не менш істотною є проблема високої конкуренції з боку західних компаній, які, створюючи різноманітні бар'єри під час входу на ринок, не дають можливість вітчизняним підприємствам конкурувати зі своєю продукцією на ринках розвинених країн. Це здебільшого зумовлює проблему нерациональної географічної структури експорту, тоді як перспективні ринки європейських країн здатні забезпечити процвітання галузі в стратегічній перспективі [7].

Податкова політика, безумовно, є одним з основних способів заохочення інвесторів для стимулювання розвитку окремих регіонів і секторів економіки та промисловості. Досвід промислово розвинених країн свідчить про те, що останнім часом спостерігається значний тиск держави на користь децентралізації промисловості, прагнення знизити міру забруднення регіонів з високою концентрацією промислового виробництва. Через це знання аналітиком державної політики щодо місця розташування проектів та їхнього цільового спрямування дає змогу врахувати різні пільги та стимули, різноманітні схеми фінансового стимулювання. Так, деякі країни, що розвиваються, надають прями субсидії інвесторам окремих галузей промисловості, які розташовуються у певних регіонах. Отже, аналітику варто проаналізувати вплив цих стимулів на економічні показники проекту, який розглядається. Часто інвестиції в зони, що розвивають експортний потенціал, звільняються від сплати податків й можуть бути прибутковими завдяки окремим видам субсидій. Крім фіскальної політики, яка значно впливає на ефективність діяльності підприємств машинобудування, зокрема у сфері їхньої зовнішньоекономічної діяльності та під час проведення інвестиційних процесів, на інвестиційний процес активно впливає правове середовище, що визначає умови експортно-імпортних операцій зовнішньоторговельного режиму, валютного регулювання [8].

Висновки. В Україні має бути розроблена комплексна стратегія модернізації сектору машинобудування з детальною оцінкою потреби у модернізації для різних підгалузей машинобудування, розробкою сукупності заходів, які відповідають цим потребам, а також має бути інтегрованою в ширшу рамкову політику розвитку промисловості. Як перспективні шляхи вирішення означених проблем на рівні управління машинобудівною галуззю слід розглянути можливість здійснення широкого комплексу внутрішньодержавних заходів, таких як залучення інвестиційних ресурсів для модернізації виробничої бази машинобудівних підприємств, розвиток їхнього науково-технічного потенціалу, спроможного засвоювати новітні технології, ефективна взаємодія підприємств із закордонними партнерами на засадах кооперації, державна підтримка машинобудівної галузі.

Список використаних джерел:

1. Ліпич Л. Формування стратегії розвитку зовнішньоекономічної діяльності машинобудівних підприємств : [монографія] / Л. Ліпич, А. Фатенок-Ткачук. – Луцьк : ВНУ імені Лесі Українки, 2010. – 220 с.
2. Антоненко Г. Чи потрібна Україні промислова політика? Аналітична записка, 2015 рік / Г. Антоненко, І. Захаров // Центр економічної стратегії [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ces.org.ua/wp-content/uploads/2015/07/ces_industrial_policy_20150810_ukr.pdf.
3. Рахман М. Аналіз структурних зрушень в експорті машинобудівної галузі України / М. Рахман, І. Гриненко // Економіка та держава. – 2015. – № 11. – С. 105–107.
4. Барташевська Ю. Розвиток машинобудування України: стан, проблеми, перспективи / Ю. Барташевська // Європейський вектор економічного розвитку. – 2010. – № 1 (8). – С. 19–25.
5. Продіус Ю. Чинники впливу зовнішнього середовища на реструктуризацію машинобудівного підприємства / Ю. Продіус, О. Олейнікова // Праці Одеського політехнічного університету. – 2006. – Вип. 1 (25). – С. 280–282.
6. Василюшин Т. Динаміка зміни стану машинобудівної промисловості України протягом останніх шести років / Т. Василюшин // Вісник Житомирського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки. – 2014. – № 3. – С. 35–41.
7. Земцова К. Структура визначення факторів впливу на стійкість функціонування промислових підприємств / К. Земцова // Стратегія економічного розвитку України. – 2014. – № 35. – С. 219–227. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/seru_2014_35_30.
8. Мандзіновська Х. Комплексний підхід до аналізу та оцінки фінансово-економічної діяльності підприємств машинобудування / Х. Мандзіновська // Бізнес Інформ. – 2015. – № 2. – С. 156–161.

Аннотация. В статье рассмотрены научно-методические подходы к формированию механизмов регулирования влияния внешних факторов на финансовые результаты предприятий машиностроительного комплекса с позиций проактивного управления. Исследованы тенденции развития машиностроения Украины, приведены основные показатели состояния отрасли. Очерчены место машиностроения в промышленности Украины и его роль в процессах устойчивого развития. Выявлены основные проблемы отрасли и очерчены негативные последствия влияния экзогенных факторов на деятельность машиностроительных предприятий. Предложены основные направления развития машиностроительного комплекса Украины в контексте интенсификации государственной промышленной политики.

Ключевые слова: промышленность, машиностроение, внешние факторы, финансовые результаты, устойчивое развитие, промышленная политика.

Summary. The article deals with the scientific and methodological approaches to the formation of regulatory mechanisms the influence of external factors on the financial results of machine-building complex from the proactive management. The tendencies of development of mechanical engineering Ukraine, are the key indicators of the state of the industry. The place of mechanical engineering in the industry of Ukraine and its role in sustainable development processes. The basic problems of the industry and given the negative consequences of the impact of exogenous factors on the activity of the machine-building enterprises. The main directions of development of machine-building complex of Ukraine in the context of the intensification of state industrial policy.

Key words: industry, engineering, external factors, financial results, sustainable development, industrial policy.